

УДК 378:37.091.12:343.8-051:[002.1:811.161.2

DOI 10.32755/sjeducation.2025.01.173

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКЛАДАННЯ КУРСУ «ЮРИДИЧНЕ ДОКУМЕНТОЗНАВСТВО» В ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ПРАВА

Шумейко Зінаїда Євгенівна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

доцент кафедри педагогіки і гуманітарних дисциплін,

Пенітенціарна академія України

(14000, Україна, м. Чернігів, вул. Гонча, 34,

e-mail: zinal906@ukr.net)

ORCID: 0000-0003-2705 0924

У статті охарактеризовано змістове наповнення й особливості викладання навчальної дисципліни «Юридичне документознавство» в контексті професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі права.

Обґрунтовано, що навчальна дисципліна «Юридичне документознавство» відіграє важливу роль у професійній підготовці майбутніх правників, адже передбачає формування в них системи теоретичних знань, практичних умінь і навичок роботи з юридичною документацією, ознайомлення з теоретико-практичними питаннями документування та правилами організації діловодства в галузі юриспруденції на сучасному етапі.

Доведено, що ефективність опанування майбутніми правниками навчальної дисципліни «Юридичне документознавство» залежить передусім від відбору викладачем навчального матеріалу (теоретичного й практичного характеру), його систематичного оновлення відповідно до основних тенденцій розвитку галузі, оптимального поєднання традиційних та інноваційних методів, технологій і засобів навчання, ретельного планування й відповідального виконання здобувачами вищої освіти самостійної роботи, а також їхньої підготовки до практичних занять.

Аргументовано доцільність використання проєктної технології, технології «переверненого навчання» та технології розвитку критичного мислення під час викладання навчальної дисципліни «Юридичне документознавство» в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі права. Підтверджено, що саме ці технології сприятимуть вияву творчого потенціалу здобувачів, а також цілеспрямованому формуванню в них практичних навичок роботи з документацією. Доведено, що застосування цих педагогічних технологій у професійній підготовці майбутніх правників має низку переваг: сприятиме трансформації теоретичних знань, практичних умінь і навичок у систему професійних компетентностей; дасть змогу проаналізувати й систематизувати на науковій основі практичний досвід в обраній професійній сфері; сприятиме розробленню відповідного навчального мате-

ріалу, його структуруванню, а також підбору об'єктивних методів контролю й оцінювання; дасть можливість звільнити час для індивідуального й особистісного розвитку здобувачів освіти, а також сприятиме створенню гнучкої структури освітнього процесу в межах професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі права.

Ключові слова: навчальна дисципліна, професійна підготовка, здобувачі вищої освіти, майбутні фахівці в галузі права, педагогічна технологія.

METHODOLOGICAL ASPECTS OF TEACHING THE COURSE "LEGAL DOCUMENT SCIENCE" IN THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE SPECIALISTS IN THE FIELD OF LAW

Shumeiko Zinaida,

PhD in Pedagogy, Associate Professor,

Associate Professor at the Department of Pedagogy and Humanities,

Penitentiary Academy of Ukraine

(34 Honcha Street, Chernihiv, 14000, Ukraine,

E-mail: zina1906@ukr.net)

ORCID: 0000-0003-2705-0924

The author of this article describes the content and features of teaching the academic discipline "Legal Document Studies" in the context of professional training of future specialists in the field of law.

It is substantiated that the academic discipline "Legal Document Studies" plays an important role in the professional training of future lawyers, as it involves the formation of a system of theoretical knowledge, practical skills and abilities in working with legal documentation, familiarization with theoretical and practical issues of documentation and rules for organizing office work in the field of jurisprudence at the present stage.

It is proven that the effectiveness of mastering the academic discipline "Legal Document Studies" depends primarily on the selection of educational material by the teacher, its systematic updating in accordance with the main trends in the development of the industry, the optimal combination of traditional and innovative methods, technologies and teaching aids by the teacher, careful planning and responsible implementation of independent work by higher education applicants, as well as their preparation for practical classes.

The feasibility of using project technology, the technology of "flipped learning" and the technology of developing critical thinking when teaching the academic discipline "Legal Document Studies" in the process of professional training of future specialists in the field of law is substantiated, as they will contribute to the manifestation of the creative potential of applicants, as well as the purposeful formation of practical skills in working with documentation. It is proven that the use of these pedagogical technologies in the professional training of future lawyers has a number of advantages, in particular: this will contribute to

the transformation of theoretical knowledge, practical skills and abilities into a system of professional competencies; applicants will be able to analyze and systematize on a scientific basis practical experience in the chosen professional field and form a system of practical skills; pedagogical technologies require the development of appropriate educational material, as well as objective methods of control and evaluation; it allows for freeing up time for individual and personal development of higher education students, and also contributes to the creation of a flexible structure of the educational process within the framework of professional training of future specialists in the field of law.

Key words: *academic discipline, professional training, higher education students, future specialists in the field of law, pedagogical technology.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. Професійна діяльність юристів зазвичай пов'язана з підготовкою, упорядкуванням та оформленням значного масиву юридичних документів, а також з обміном інформацією в усній і письмовій формах. Це потребує від фахівців належного володіння юридичною технікою, знання особливостей офіційно-ділового стилю викладу матеріалу в межах різноманітних нормативно-правових актів, управлінських, процесуальних (кримінальних і цивільних), адміністративно-правових документів, а також правил і норм сучасної української літературної мови в юридичній сфері. Відповідно, ці компетентності необхідно сформувати в процесі професійної підготовки майбутніх правників у закладах вищої освіти. Важливу роль у цьому процесі відіграє навчальна дисципліна «Юридичне документознавство», що передбачає ознайомлення майбутніх фахівців із правилами й засобами створення нормативно-правових та правозастосовних актів, а також формування вмінь застосовувати досягнення суміжних наукових галузей у сфері юриспруденції. Окрім того, вона дає змогу навчити здобувачів вищої освіти використовувати світовий досвід у юридичній сфері, поєднувати досягнення юридичної науки з правозастосовною практикою.

Під час розроблення й викладання цієї навчальної дисципліни викладач має орієнтуватися на ті теоретичні положення й практичні аспекти, які є складовими предмета вивчення навчального курсу «Юридичне документознавство», зокрема: сутність, складові компоненти, закономірності і способи створення юридичних документів, особливості їхнього функціонування в соціумі; функції, призначення, види юридичних доку-

ментів; закономірності розвитку юридичної техніки; процес створення й оформлення юридичних документів; особливості використання засобів, прийомів, правил юридичної техніки під час складання правозастосовних актів; принципи організації документообігу в юриспруденції; основні теоретико-методологічні напрацювання вчених у галузі юридичного документознавства [1, с. 46].

Водночас викладач має враховувати сучасні тенденції розвитку освітньої галузі і юридичної науки, бути обізнаним щодо інноваційних підходів до викладання навчальних дисциплін у закладах вищої освіти, володіти традиційним та новаторським методичним інструментарієм тощо. Відповідно, постає необхідність розгляду змістового наповнення навчальної дисципліни «Юридичне документознавство», а також особливості її викладання.

Аналіз останніх публікацій. Теоретичні підходи й методичні рекомендації стосовно викладання навчальної дисципліни «Юридичне документознавство» окреслені в працях В. Бездрабко [1], І. Довжук [2], М. Кузьменка [3], Ю. Палехи [6]. До окремих аспектів досліджуваної проблеми ми вже зверталися в попередніх публікаціях [7; 8]. У контексті відбору методичного інструментарію звертаємося також до праць учених-методистів [4; 5], які характеризували особливості застосування окремих педагогічних технологій в освітньому процесі закладів вищої освіти. Водночас постає необхідність цілеспрямованого розгляду особливостей викладання навчальної дисципліни «Юридичне документознавство» в контексті професійної підготовки майбутніх фахівців юридичної галузі.

Формулювання мети статті. Мета статті – охарактеризувати змістове наповнення й особливості викладання навчальної дисципліни «Юридичне документознавство» в контексті професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі права.

Викладення основного матеріалу. Аналізуючи особливості викладання навчальної дисципліни «Юридичне документознавство», передусім звернемо увагу на змістове наповнення, адже її основними завданнями, як зазначають дослідники [1; 2; 3; 6], є ознайомлення здобувачів вищої освіти з теорети-

чними положеннями загального та юридичного документознавства; розширення в майбутніх фахівців уявлень про предмет юридичного документознавства, його взаємозв'язки з іншими науковими дисциплінами; висвітлення основних етапів виникнення й розвитку документів різних видів; систематизація інформації щодо особливостей правотворчої та правозастосовної діяльності; висвітлення сучасних проблем документування правової інформації, закономірностей упорядкування юридичних документів; ознайомлення з класифікаційними характеристиками юридичних документів; закріплення теоретичних знань щодо методології, предмета юридичної техніки; формування уявлень про принципи, засоби, прийоми, правила й вимоги юридичної техніки щодо текстів нормативно-правових та індивідуальних актів [3; 6].

Окрім того, важливим є формування у здобувачів освіти навичок аналізу чинного законодавства України стосовно наявності в ньому юридичних конструкцій, правових дефініцій, юридичних термінів, правових презумпцій, правових фікцій; поглиблення знань, умінь та практичних навичок здобувачів щодо укладання управлінських, кримінальних процесуальних, адміністративно-правових, цивільно-правових, господарсько-процесуальних документів з урахуванням їхнього призначення та видів; вироблення практичних навичок складання й редагування текстів юридичних документів із дотриманням лексичних, стилістичних, граматичних норм сучасної української літературної мови; формування вмінь аналізувати правотворчі і правозастосовні помилки, а також вільного володіння методами їх усунення; формування в здобувачів усвідомлення важливості правильного складання й оформлення юридичних документів [2; 3].

Навчальна дисципліна «Юридичне документознавство» містить дві умовні частини: загальна (теоретична), у межах якої здобувачі вивчають питання, що мають загальний характер, а також з'ясовують особливості теоретичного положення юридичного документознавства [1]. Зокрема вони мають детально вивчити такі питання: нормативну базу, що регулює процеси роботи з документами; основи справочинства; зако-

номірності походження та функціонування документа / юридичного документа як соціокультурного феномена; визначення поняття документа / юридичного документа; ознаки, властивості, функції документа; класифікацію документів / юридичних документів; структуру юридичних документів; юридичну техніку як правову категорію, її інструментарій; вимоги-правила юридичної техніки до нормативно-правових і правозастосовних актів; формально-атрибутивні засоби [6].

Друга частина – особлива (практична), у межах якої вивчається техніка складання, оформлення, редагування нормативно-правових та індивідуальних актів (управлінських, кримінальних процесуальних, цивільно-правових, адміністративно-правових, господарсько-процесуальних документів) відповідно до вимог юридичної техніки, формальної логіки, сучасної української літературної мови; вивчаються способи попередження правозастосовних помилок [1].

У процесі викладання зазначеної навчальної дисципліни постає питання щодо відбору ефективного методичного інструментарію, зокрема технологій, методів і засобів навчання. Нам імпонує думка О. Лілік, Н. Носовець, Л. Бивалькевича, що задля досягнення поставлених завдань і засвоєння здобувачами змісту навчального матеріалу доцільно застосовувати педагогічні технології, зокрема проектну технологію, технологію розвитку критичного мислення, інтерактивні технології, технологію переверненого навчання, імерсивні технології, ігрові технології тощо [4].

Обґрунтуємо доцільність застосування проектної технології під час викладання курсу «Юридичне документознавство». Передусім, на нашу думку, застосування проектної технології сприятиме підвищенню мотивації здобувачів вищої освіти, створенню позитивного настрою під час опанування навчального матеріалу та умов для розкриття потенційних можливостей кожного з майбутніх фахівців. Окрім того, проектна діяльність спрямована на співпрацю викладача й студента (чи курсанта), розвиток творчих здібностей у здобувачів освіти, вона сприяє створенню умов для ефективного контролю й оцінювання

рівня навчальних досягнень, створює можливості для ефективного формування професійно значущих умінь і навичок [5].

У контексті навчальної дисципліни «Юридичне документознавство» особливого значення набуває спрямованість проєктної технології на особистісний розвиток майбутніх правників, а також утвердження їхньої самостійності, творчості під час виконання навчальних, а в перспективі й професійних завдань. Вона дає змогу доцільно й ситуативно застосовувати індивідуальну, парну, групову, колективну форми навчання. У контексті вищої освіти її можна розглядати як ефективну технологію для розвитку навичок співробітництва та ділового спілкування в студентському (курсантському) колективі, що пов'язано зі створенням дискусійних ситуацій, наявністю в ній дослідницького компонента, створенням здобувачами освіти певного продукту, що є результатом їхньої творчої діяльності. У межах навчальної дисципліни «Юридичне документознавство» результати проєктної діяльності студентів (курсантів) можна оформити у вигляді портфоліо з необхідним переліком підготовлених документів, презентацій, відеороликів, кластерів чи інтерактивних плакатів, що містять систематизовану інформацію з певної теми.

Окрім проєктної технології, пропонуємо застосовувати й технологію «переверненого навчання» ("Flipped classroom", "Inverted classroom", "Reverse teaching", "Backwards classroom", "Inverted classroom model"), що передбачає трансформацію традиційної освітньої моделі: типова подача інформаційного обсягу матеріалу й виконання практичних завдань змінені місцями, тобто здобувачі освіти переглядають самостійно відеолекції, які були створені викладачем і розміщені в інтернеті або збережені в онлайн-овому середовищі, а під час аудиторного заняття відбувається обговорення якогось питання, дискусія, виконання вправ тощо [4]. У контексті навчального курсу «Юридичне документознавство» цінність зазначеної технології полягає в можливості цілеспрямованого формування практичних навичок роботи з документами, використання навчального часу для обговорення навчального матеріалу й організації групової роботи.

Заслугує на особливу увагу технологія розвитку критичного мислення здобувачів освіти, яку системно застосовуємо на практичних заняттях із навчальної дисципліни «Юридичне документознавство». Її розглядають як педагогічну систему, спрямовану на формування в студентів (курсантів) аналітичного мислення, яка передбачає реалізацію унікального набору прийомів і технік, що дають змогу створювати під час заняття ситуацію обмірковування й розв'язання певної проблеми [4]. Ця технологія передбачає послідовну реалізацію трьох етапів: актуалізації («виклику»), ціллю якого є формування особистого інтересу для отримання інформації; осмислення, під час якого майбутні фахівці в галузі права ознайомлюються з новою інформацією шляхом індивідуального пошуку інформації з подальшим груповим обговоренням та аналізом; рефлексії, що передбачає осмислення здобувачами процесу й результатів власної освітньої діяльності [4].

Вважаємо, що застосування цих педагогічних технологій у професійній підготовці майбутніх правників має низку переваг, зокрема: сприятиме трансформації теоретичних знань, практичних умінь і навичок у систему професійних компетентностей; дасть змогу проаналізувати й систематизувати на науковій основі практичний досвід в обраній професійній сфері; сприятиме розробленню відповідного навчального матеріалу, його структуруванню, а також підбору об'єктивних методів контролю й оцінювання; дасть змогу звільнити час для індивідуального та особистісного розвитку здобувачів освіти, а також сприятиме створенню гнучкої структури освітнього процесу в межах професійної підготовки майбутніх фахівців у галузі права.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, навчальна дисципліна «Юридичне документознавство» відіграє важливу роль у професійній підготовці майбутніх правників, адже передбачає формування системи теоретичних знань, практичних умінь і навичок роботи з юридичною документацією, ознайомлення з теоретико-практичними питаннями в галузі документування та правилами організації діловодства у сфері юриспруденції. Доведено, що ефективність

опанування навчальної дисципліни залежить передусім від відбору викладачем навчального матеріалу, його систематичного оновлення відповідно до основних тенденцій розвитку галузі, оптимального поєднання викладачем традиційних та інноваційних методів, технологій і засобів навчання, ретельного планування й відповідального виконання здобувачами вищої освіти самостійної роботи, а також їхньої підготовки до практичних занять. Доведено доцільність використання проєктної технології, технології «переверненого навчання» й технології розвитку критичного мислення під час викладання навчальної дисципліни «Юридичне документознавство», адже вони сприятимуть вияву творчого потенціалу здобувачів, а також цілеспрямованому формуванню практичних навичок роботи з документацією.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в обґрунтуванні особливостей реалізації міжпредметних зв'язків навчальної дисципліни «Юридичне документознавство» з іншими навчальними предметами, що входять до циклів загальної і професійної підготовки майбутніх правників, таких як «Українська мова за професійним спрямуванням», «Загальне та спеціальне діловодство» тощо.

Список використаних джерел

1. Бездрабко В. Документознавство в Україні: інституалізація та сучасний розвиток. Київ : Четверта хвиля, 2009. 720 с.
2. Довжук І. В. Діловодство (загальне, спеціальне) : навч.-метод. посіб. Переяслав : Домбровська Я. М., 2020. 353 с.
3. Кузьменко М. Сучасне діловодство в Україні. Практичні поради : практичний посібник. Київ : ЦУЛ, 2018. 260 с.
4. Лілік О., Носовець Н. М., Бивалькевич Л. Технологічний концепт розвитку професійної компетентності майбутніх учителів. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. 2023. Вип. 22. С. 92–97.
5. Лілік О., Сазонова О. Формування творчого проєктного мислення учнів під час уроків української літератури. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. 2024. Вип. 27 (183). С. 169–176.

6. Палеха Ю. Загальне діловодство: теорія та практика керування документацією із загальних питань : навч. посіб. Київ : Ліра-К, 2015. 624 с.

7. Шумейко З. Є. Роль документної комунікації в налагодженні професійної взаємодії майбутніх фахівців державної кримінально-виконавчої служби. *Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка*. 2024. Вип. 27 (183). С. 43–77.

8. Шумейко З. Є. Навчальна дисципліна «Загальне і спеціальне діловодство» у професійній підготовці майбутніх фахівців-пенітенціаріїв. *Науковий вісник Сіверщини. Серія: Освіта. Соціальні та поведінкові науки*. 2024. № 2 (13). С. 251–261.

References

1. Bezdrabko, V. (2009), *Documentology in Ukraine: its establishment and modern development*, Chetverta khvylya, Kyiv.

2. Dovzhuk, I. V. (2020), *Office management (general, special) : educational and methodological manual*, Dombrovska Ya. M., Pereiaslav.

3. Kuzmenko, M. (2018), *Modern office management in Ukraine. Practical advice : a practical guide*, TsUL, Kyiv.

4. Lilik, O., Nosovets, N., Byvalkevych, L. (2003), "Technological concept of professional competence development of future teachers", *Bulletin of the T.H. Shevchenko National University "Chernihiv Colehium"*, Vol. 22 (178), pp. 92–97.

5. Lilik, O., Sazonova, O. (2023), "Formation of pupils' creative project thinking during the lessons of ukrainian literature", *Bulletin of the T.H. Shevchenko National University "Chernihiv Colehium"*, Vol. 27 (183), pp. 169–176.

6. Palekha, Yu. (2015), *General office management: theory and practice of managing documentation on general issues : study guide*, Lira-K, Kyiv.

7. Shumeiko, Z. (2024), "The role of documentary communication in adjusting the professional interaction of the future specialists of the State criminal and executive service", *Bulletin of the T.H. Shevchenko National University "Chernihiv Colehium"*, Vol. 27 (183), pp. 43–47.

8. Shumeiko, Z. (2024), "Educational course "General and special office management" in the professional training of future penitentiary specialists", *Scientific Herald of Sivershchyna, Series: Education. Social and Behavioural Sciences*, № 2 (13), pp. 251–261.